

psychology students could manage their emotions worse than students of other specialties.

It was concluded that generally neither family composition nor parents' education gave any statistically significant differences in the levels of emotional intelligence.

The only exception was the rate of self-motivation depending on the sibling gender. The highest level of emotional intelligence in general and of self-motivation in particular was found in siblings of the opposite gender.

It was analyzed how some aspects of emotional intelligence showed themselves depending on the birth place. In particular, the emotional knowledge of those under study who was born in urban-type settlements was higher than that of village-born juveniles.

Further investigation of the peculiarities of emotional intelligence in juveniles having propensity towards victim behavior was recognized as desirable.

Key words: emotional intelligence, juveniles, factors of emotional intelligence, emotional knowledge, managing emotions, self-motivation, empathy, ability to recognize emotions of other people, victim behavior.

Received July 16, 2015

Revised August 22, 2015

Accepted September 19, 2015

УДК 37.015.31:17.022.1]: 37(477)(092)

Д.М. Боднар

meridian.sant@mail.ru

ГЕНЕЗА ПОГЛЯДІВ НА ПИТАННЯ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О.Р. МАЗУРКЕВИЧА

Bodnar D.M. The genesis of views on issues of moral education of Ukrainian youth in the pedagogical heritage of O.R. Mazurkevych / D.M. Bodnar // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 30. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 78–89.

Д.М. Боднар. Генеза поглядів на питання морального виховання української молоді у педагогічній спадщині О.Р. Мазуркевича. У статті показано генезу поглядів на питання морального виховання української молоді у педагогічній спадщині ровесника ХХ століття, видатного

українського вченого, педагога, методиста Олександра Романовича Мазуркевича (1913-1995 рр.).

Зазначено, що роки активної праці О.Р. Мазуркевича прийшлися на радянський період історії України, коли провідну роль у формуванні української наукової думки відігравали комуністична партія країни та особа її першого керівника. Результати аналізу науково-педагогічних праць вченого цього періоду свідчать про беззаперечний вплив на його погляди щодо виховання підростаючого покоління, зокрема морально-естетичного, політичного фактора. Автор наголошує на необхідності партійності виховання та викладання шкільних предметів, зокрема літератури, на основі рішень партійних з'їздів, програми КПРС, «ленінської лінії художнього розвитку суспільства». Разом з тим, він висловлює низку цінних методичних порад щодо організації морального виховання учнів на уроках літератури. Завдання літератури вчений вбачає у виховуванні людини, закоханої у працю, людини великої внутрішньої краси, високих ідеалів. Виконувати це завдання, на думку О.Р.Мазуркевича, повинні педагоги, насамперед учителі-словесники. Крім того, вчений наголошує на необхідності використання на уроках літератури тих безцінних духовних надбань, скарбів, які віками нагромаджувалися талантом і розумом українського та інших народів світу.

Показано трансформацію поглядів вченого на питання навчання та виховання учнів на уроках літератури. У перші роки незалежності України О.Р.Мазуркевич отримав можливість вільно, без політичного тиску зі сторони правлячих кіл висловити свої думки щодо ролі літератури в моральному вихованні молоді людини у справді національній школі. Він підкреслював, що саме школа є осередком становлення і розвитку духовної основи народу, а засобом цього є рідне слово.

Ключові слова: О.М.Мазуркевич, педагогічна спадщина, сучасність, виховання, моральне виховання, література, українська література, учні.

Д.Н. Боднар. Генезис взглядов на вопросы морального воспитания украинской молодёжи в педагогическом наследии А.Р. Мазуркевича. В статье показан генезис взглядов на вопросы морального воспитания украинской молодёжи в педагогическом наследии ровесника XX века, выдающегося украинского учёного, педагога, методиста Александра Романовича Мазуркевича.

Отмечено, что годы активной деятельности А.Р.Мазуркевича протекали в советский период истории Украины, когда ведущую роль в формировании украинской научной мысли играли коммунистическая партия страны и личность её первого руководителя. Результаты анализа научно-педагогических трудов учёного этого периода свидетельствуют о безусловном влиянии на его взгляды по воспитанию подрастающего поколения в частности морально-эстетического, политического фактора. Автор подчёркивает необходимость партийности воспитания и преподавания школьных предметов, в частности литературы, на осно-

ве решений партийных съездов, программы КПСС, «ленинской линии художественного развития общества». Вместе с тем, он высказывает ряд ценных методических советов относительно организации морального воспитания учащихся на уроках литературы. Задачу литературы он видит в воспитании человека, влюбленного в труд, человека большой внутренней красоты, высоких идеалов. Выполнять все эти задания, по мнению А.Р.Мазуркевича, должны педагоги, прежде всего учителя-словесники. Кроме того, учёный подчеркивает необходимость использования на уроках литературы тех бесценных духовных сокровищ, которые веками накапливались талантом и умом украинского и других народов мира.

Показана трансформация взглядов учёного на вопросы обучения и воспитания учащихся на уроках литературы. В первые годы независимости Украины А.Р.Мазуркевич получил возможность свободно, без политического давления со стороны правящих кругов изложить свои мысли о роли литературы в моральном воспитании молодого человека в действительно национальной школе. Он подчёркивал, что именно школа является основным местом становления и развития духовной основы народа, а средством этого является родное слово.

Ключевые слова: А.Р. Мазуркевич, педагогическое наследие, современность, воспитание, моральное воспитание, литература, украинская литература, ученики.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство сьогодні, в умовах політичної, економічної та соціальної нестабільності у нашій країні, потребує виняткової уваги до розвитку духовної культури, моральності, особливо підростаючого покоління, адже саме на нього покладено місію розбудови вільної незалежної держави. Це вимагає пошуку нових підходів до питань виховання молоді на засадах загальнолюдських цінностей. Слід зазначити, що у вітчизняній педагогічній науці накопичений чималий досвід морального виховання учнів, без вивчення і глибокого осмислення якого неможливо виробити ефективну систему виховання з формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки, що й обумовлює актуальність визначеної проблеми.

Беззаперечним є твердження про необмежені можливості морального виховання учнів на уроках літератури. Вчителі літератури мають чи не найбільшу можливість вплинути на формування духовного світу кожної особистості, системи цінностей майбутнього покоління. Особливий інтерес для вивчення питань морального виховання школярів засобами художньої літератури представляє педагогічна і методична спадщина одного з представників педагогічної спільноти, яка опікувалася проблемами

морального виховання учнів, Олександра Романовича Мазуркевича (1913-1995 рр.).

Мета статті – показати генезу поглядів на питання морального виховання української молоді у педагогічній спадщині О. Мазуркевича та висвітлити можливості використання їх у сучасній школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Олександр Романович Мазуркевич усе своє життя присвятив розвитку освіти в Україні. Він працював у галузі освіти, літературознавства, методики літератури, критики, історії педагогіки. Як зазначає Олександр Міхно, провідний науковий співробітник Педагогічного музею НАПН України, студентам, аспірантам, молодим ученим і колегам були віддані педагогічна майстерність, творчі сили, енциклопедичні знання, наукова інтуїція і талант ученого [9].

До вивчення наукової спадщини вченого та визначення його ролі у розбудові системи підготовки молодого покоління долучилася низка дослідників, серед яких Л. Березівська, О. Дзевєрін, Ю.Кравець (Балаховська), В.Мацько, С. Пультер, М. Стельмахович, С. Чавдаров та інші. Поодинокі статті, хоча й дають високу оцінку літературно-педагогічній діяльності О.Мазуркевича, але висвітлюють лише окремі аспекти творчої діяльності вченого, не дають широкої картини його педагогічних і методичних поглядів на проблеми викладання літератури та виховання молоді. Разом з тим, вивчення його спадщини дає можливість осмислити педагогічні та методичні підходи до вивчення літератури та виховання в учнів моральних засад її засобами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчий доробок О.Мазуркевича прийшовся на радянські часи, що не могло не вплинути на його праці. Слід зазначити, що визначальною ознакою розвитку української наукової думки ХХ століття був політичний фактор. У радянський період, який зайняв більшу частину століття, українська наука, зокрема педагогічні й методична, пройшла складний шлях, який характеризувався низкою протиріч, досягнень і втрат: національне піднесення 20-х років, сталінська диктатура, хрущовська «відлига», брежневський «застій», горбачовська перебудова.

І на всіх етапах розвитку української наукової думки в результаті одержавлення всіх сторін життя радянського суспільства, його бюрократизації, централізації влади провідну роль у її формуванні відігравали комуністична партія та особа її першого керівника.

Хоча 60-80-ті роки зовні виглядають найбільш стабільним часом радянської історії, але й вони пронизані глибокими про-

тиріччями. З одного боку, з приходом до влади М. Хрущова політична обстановка в Україні поступово змінюється, настає «відлига» (назву цей час отримав за повістю І. Еренбурга, яка дуже точно передала зміст епохи). Цей період характеризується десталінізацією суспільного життя, у ній присутні елементи демократизації, була здійснена реабілітація засуджених, з'явилася певна свобода творчості. Однак корінних змін політичного устрою не сталося, жорстко регламентувалися та зазнавали цензури праці науковців, літераторів. На рубежі 60-70-х років утверджується зневажливе ставлення як до української мови, так і до української історії, літератури, мистецтва. Забороняються художні твори, пов'язані зі сторінками боротьби за національну незалежність. Не дивно, що у працях О.Р.Мазуркевича не згадуються імена письменників-«шестидесятників», які виступали за гуманізм, свободу самовираження, національно-культурне відродження України, відзначалися непримиренністю до ідеологічного тиску, повагою до особистості, проповідували національні культурні цінності: Д. Павличка, І. Драча, В. Симоненка, Л. Костенко, Г. Тютюнника, В. Стуса.

Питання морального виховання учнів дозволялося розглядати лише з позицій марксистсько-ленінської ідеології. Ці обмеження не могли не торкнутися й праць вченого, присвячених проблемам виховання школярів засобами художньої літератури, зокрема це такі праці: «Виховна сила художньої літератури» (1960), «Моральне в естетичному (Виховання засобами художньої літератури)» (1968), «Метод і творчість» (1973) тощо.

Постійний наголос у цих працях автор робить на партійності виховання та викладання літератури, відштовхуючись від рішень партійних з'їздів, програми КПРС, «ленінської лінії художнього розвитку суспільства», зокрема у праці «Моральне в естетичному (Виховання засобами художньої літератури)» (1968) знаходимо таке: «Дбаючи про те, щоб невдач було якнайменше, партія вбачає запоруку успішного розвитку радянської культури в тому, що наша творча інтелігенція у своїй роботі керується тими ж цілями і завданнями, що й весь радянський народ, його Комуністична партія»[6, 9]. Крім того, у цій же праці цілий розділ він присвячує розкриттю ленінського розуміння суспільно-виховної ролі літератури і його втілення в радянській педагогіці. У розділі багато пафосу щодо нетлінності ленінського вчення (аж забагато, і це наводить на думку, що автор вимушений використовувати саме таку лексику): «не зітруться віками, не забудуть-

ся в поколіннях ленінські оцінки...», «...жива ленінська думка, безсмертне його вчення..» тощо. Але зверніть увагу, разом з тим, автор водночас дуже обережно і виважено ставиться до цитування праць В.І.Леніна, обираючи лише ті висловлювання, з якими, можемо припустити, погоджується й сам. Так, наприклад, О. Мазуркевич посилається на висловлювання В.І. Леніна про те, що художній твір повинен бути скерований на мислячого читача: «Популярний письменник не має на увазі читача, що не думає, не бажає або не вміє думати, – навпаки, він припускає в нерозвиненому читачеві серйозний намір працювати головою і допомагає йому виконувати цю серйозну й важку працю, веде його...» [6, 7].

Третій розділ цієї праці присвячений аналізу вивчення літератури в школах капіталістичного світу, який, звичайно, визнається негативним. Назва четвертого розділу говорить сама за себе «Торжество радянських морально-естетичних принципів». Це зрозуміло й пояснюється концепцією виховання того часу, яка носила соціократичний характер, проте індивідуальні запити і потреби учнів не ігнорувалися, вони заохочувалися і задовольнялися тільки у разі відповідності до загальнодержавних інтересів. А головним критерієм оцінки якості виховання вважалася політична орієнтація людини, її лояльність, а не індивідуальний особистісний розвиток.

Однак, крізь заполітизованість виринає те, чого справді бажає педагог: обов'язок художника – виховувати людину, закохану у працю, людину великої внутрішньої краси, високого ідеалу, а провідниками й охоронцями надбань художньої літератури, на думку О. Мазуркевича, повинні стати педагоги, насамперед учителі-словесники, на яких покладається завдання підвищення виховної ролі літератури в школі [6, 12 – 15]. Саме художня література повинна бути найважливішим засобом морального, естетичного, трудового виховання, формування світогляду і характеру людини, вважає вчений, а виховна сила уроків літератури діятиме повною мірою лише тоді, коли педагог зацікавить учнів цим предметом (при цьому він посилається на праці Н.Крупської) [6, 19].

За ідеологічними штампами криється гордість за українську літературу, яку автор називає великою і передовою літературою світового значення. Уважно вчитуючись у рядки праці О.Р. Мазуркевича «Виховна сила художньої літератури» (1960), на фоні «боротьби за комуністичне майбутнє» знаходимо ледве не крамольну на той час фразу вченого щодо визвольної боротьби українського народу: «Протягом віків вона [література] росла й

розвивалася в нерозривному зв'язку з життям народу, з його героїчною визвольною боротьбою проти *соціального і національного гноблення* [3, 3]. Недарма М. Сосюра у 1960 р. подарував ученому збірку творів із написом: «Я люблю вкраїнську мову так, як рідну річку, і за мужність принципіву Мазуркевича люблю» (З сімейного архіву О. Мазуркевича).

Цінні думки щодо формування моральних ідеалів містить другий розділ праці «Моральне в естетичному (виховання засобами художньої літератури)» «Естетичне втілення моральних ідеалів у художній літературі та підвищення її виховної ролі в школі». Зокрема автор стверджує, що художнє слово відкриває широкі можливості для долучення учнів до тих безцінних духовних надбань, скарбів, віками нагромаджуваних талантом і розумом українських та інших народів світу. Підкреслюючи виховне значення не тільки сучасної, але й літератури всіх віків, Мазуркевич опирається на думку відомого російського педагога ХІХ століття К.Єльницького про значення словесних творів як «...сильного освітнього і виховного засобу», Ф.Шиллера про те, що мистецтво слова найбільше впливає на моральний стан людини, К.Ушинського важливість поетичних творів у справі розвитку людини та інших [6, 29]. Вчений наголошує на тому, що саме у школі «... література глибоко проймає почуття й свідомість юнаків і дівчат, допомагає пізнати життя» [6, 30]. Найважливішим завданням уроків літератури педагог вважає не тільки посилення естетичного сприйняття художнього твору, але й ідейно-моральне виховання у поєднанні з естетичним: «Основне на уроці літератури – художній твір з усім багатством поставлених у ньому проблем, втілених в образах думок, почуттів, моральних оцінок. Читаючи, роздумуючи над ним, захоплюючись, проникаючи в глибину слова письменника, діти знаходять свій життєвий дороговказ, навчаючись розуміти нашу сучасність, правильно оцінювати події, дорожити надбанням народу [6, 44]. Обґрунтовуючи тезу про те, що моральне виступає в єдності з естетичним саме у мистецтві слова, він опирається на приклади зі свого педагогічного досвіду, коли учні у своїх творчих роботах, розповідях зв'язують моральне з естетичним, беручи за взірць свого життя образи літературних героїв. Але у традиціях того часу він обирає твори учнів, у яких ідеалом виступають насамперед образ В.Леніна, герої «Молодої гвардії», Олеся Кулик («Пісня трактористки») тощо.

Вчений не тільки визнає літературу могутнім фактором морально-естетичного виховання, але й фактором впливу «...і на фор-

мування світогляду, і на гартування характеру, і на облагородження душі нової людини, її морально-естетичного обличчя» [6, 7].

О.Мазуркевич категорично осуджує тих педагогів, які займаються моралізаторством, штучно осучаснюють твори літератури, «примірюють героїв до наших днів». Він бачить у цьому небезпеку вульгаризації аналізу художнього твору. На противагу такому підходу вчений дає низку методичних порад щодо сутності занять з літератури, а саме: збагачення розуму, облагородження емоцій школярів шляхом забезпечення розуміння ними думок і почуттів письменника, зображеної ним епохи, формування ставлення до неї; відкриття дітям скарбів слова, що слугуватимуть формуванню у них любові до правди і добра, ненависті до кривди і зла, виховання засобами художнього слова поваги до людини праці. Тим самим він відобразив у своїх працях основні тенденції розвитку літератури у 60-70-і роки ХХ століття: у художній прозі утверджувалися аналітичність, проблемність, відхід від описовості, звернення до сфери тонких почуттів, співвідношення морального і духовного.

У той же час у ці роки творчість продовжувала жорстко регламентуватися, зазнавала цензури, новаторство часто діставало негативну оцінку в офіційній критиці. Проте О. Мазуркевич за загальними фразами у праці «Моральне в естетичному (виховання засобами художньої літератури)» щодо необхідності комуністичного виховання в душі ідей боротьби за комунізм у всьому світі зумів показати своє глибоке занепокоєння проблемами морального виховання учнів на засадах загальнолюдських цінностей та розуміння ним ролі уроків літератури у формуванні духовності підростаючого покоління. Недарма він наводить у рефрені до цієї праці слова Максима Рильського про силу художньої літератури:

Вона – це золота руда,
Іскриста і багата...
Та в дні великого труда
Вона – коваль і ратай.
Вона – це гармонійний спів,
Дух злагоди і миру...
Та проти хижих паліїв
Вона здійма сокиру.

Більшість праць О. Мазуркевича прийшлася на час політичного та ідеологічного утиску з боку влади, тому необхідно було пристосовуватися і знаходити можливості для збереження, розвитку й утвердження рідної мови і літератури.

Зміни, які відбулися в Україні на початку 90-х років, стали поштовхом для написання вченим нових праць без ідеологічних нашарувань та політичного тиску з боку влади. В останні роки життя він опублікував статті: «Рідне слово в концепції національної освіти» (1993), «Воскресіння нетлінного, відродження заповітного в концепції національної освіти» (1994), «Наша національна гордість М. Гоголь» (1994), «Наша національна гордість М. Гоголь. Гоголь належить Україні» (1995), «Панько Куліш в оцінці М. Коцюбинського» (1996) тощо.

Останні праці О. Мазуркевича відобразили нові погляди вченого на висвітлення проблем літературної і мовної освіти України. Так, у статті «Воскресіння нетлінного, відродження заповітного» автор доводить, що основою концепції національної школи є утвердження рідного слова. На його думку, в системі гуманітарної освіти українська література є базовим предметом сучасної національної школи, яка «...покликана формувати світоглядну позицію, моральне обличчя, художньо-естетичні якості, правову, політичну, економічну й екологічну культуру особистості» [7, 18]. Літературу вчений називає провідною складовою єдиної навчально-виховної системи, яка «...бере дійову участь у формуванні національної свідомості любові до рідної землі, свого народу й свого краю» [7, 18]. Засобом забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями й знаннями в галузях мистецтва, формування етичних понять і якостей він вважає художньо-образну специфіку літератури, стверджуючи, що художнє слово має величезний вплив на свідомість, почуття, моральність людини за умови правильного вибору літературного твору, осучаснених способів його використання в навчально-виховному процесі.

Висновки. Ольга Василівна Сухомлинська на відкритті виставки «Метод і творчість Олександра Мазуркевича» до сторіччя вченого 13 вересня 2013 року відзначила, що О. Мазуркевич – син свого часу, але й у ту непросту епоху, коли він жив і творив, учений зробив надзвичайно багато для утвердження української педагогічної науки. Ця теза не терпить заперечень, адже методичні поради вченого щодо викладання літератури та виховання засобами художнього слова підростаючого покоління на засадах гуманізму, етнічного самоусвідомлення, любові до рідної землі, рідного слова, поваги до національних традицій, людей праці сьогодні є актуальними та надзвичайно цінними для сучасної школи, коли нагальною є проблема формування усвідомленого ставлення молоді до системи загальнолюдських цінностей, які

здатні сформувавши гідний рівень духовності та моральності й утвердити людську гідність особистості як їх носія. Разом з незаперечними здобутками у галузі формування наукових підходів до виховання та навчання молоді О. Мазуркевича маємо у його працях радянського періоду й елементи пристосування до умов тоталітарно-бюрократичної системи освіти й виховання, що орієнтувалися не на ознайомлення молоді із загальнолюдськими цінностями, розвиток духовності та інтелекту, а на підготовку для існуючого політичного режиму законослухняних радянських людей з абсолютною вірою у щасливе комуністичне майбуття.

Перспективи подальшого дослідження. Дослідження педагогічного та науково-методичного доробку О. Мазуркевича, його поглядів і концепцій на проблеми навчання та виховання учнів, зокрема засобами української літератури, у майбутньому може слугувати системному висвітленню національної педагогічної думки України, показати її поступальний та самостверджуючий характер.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Життєвий шлях і науково-педагогічна діяльність Олександра Мазуркевича [Текст] /Л. Березівська // Українська література в загальноосвітній школі. – 2013. – №10. – С. 2–4.
2. Кравець (Балаховська) Ю.М. Розвиток методики літератури в педагогічній спадщині О. Р. Мазуркевича (1913-1995 рр.) [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Юлія Михайлівна Балаховська; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2015. – 20 с.
3. Мазуркевич О. Р. Виховна сила художньої літератури / О.Р. Мазуркевич. – К., 1960. – 43 с.
4. Мазуркевич О. Р. Воскресіння нетлінного, відродження заповітного в концепції національної освіти / О.Р. Мазуркевич // Рідна школа. – 1994. – №10. – С. 17–25.
5. Мазуркевич О. Р. Воскресіння нетлінного, відродження заповітного в концепції національної освіти / О.Р.Мазуркевич // Рідна школа. – 1994. – №.7 – С. 18–23.
6. Мазуркевич О. Р. Моральне в естетичному (виховання засобами художньої літератури) / О. Р. Мазуркевич. – К. : Товариство «Знання» Української РСР, 1968. – 64 с.
7. Мазуркевич О. Р. Метод і творчість: Удосконалення методів вивчення художньої літератури в процесі їх розвитку і твор-

чого застосування / О. Р. Мазуркевич; Міністерство освіти УРСР, Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР. – К. : Радянська школа, 1973. – 253 с.

8. Мазуркевич О. Р. Наша національна гідність. Микола Гоголь належить і Україні / О.Р.Мазуркевич // Рідна школа. – 1995. – №5. – С.35–46
9. Міхно О. Педагогічний Музей України Національної академії педагогічних наук України : [Електронний ресурс] / О. Міхно. – Режим доступу: http://pmu.in.ua/exhibitions/exhibition_mazurkevich

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Berezivs'ka L. Zhyttjevyj shljah i naukovo-pedagogichna dijajnist' Oleksandra Mazurkevycha [Tekst] / L. Berezivs'ka // Ukrai'ns'ka literatura v zagal'noosvitnij shkoli. – 2013. – №10. – S. 2–4.
2. Kravec' (Balahovs'ka) Ju.M. Rozvytok metodyky literatury v pedagogichnij spadshhyni O. R. Mazurkevycha (1913-1995 rr.) [Tekst]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Julija Myhajlivna Balahovs'ka; In-t pedagogiky NAPN Ukrai'ny. – Kyi'v, 2015. – 20 s.
3. Mazurkevych O. R. Vyhovna syla hudozhn'oi' literatury / O.R. Mazurkevych. – K., 1960. – 43 s.
4. Mazurkevych O. R. Voskresinnja netlinnogo, vidrozhennja zapovitnogo v koncepcii' nacional'noi' osvity / O.R. Mazurkevych // Ridna shkola. – 1994. – №10. – S. 17–25.
5. Mazurkevych O. R. Voskresinnja netlinnogo, vidrozhennja zapovitnogo v koncepcii' nacional'noi' osvity / O.R.Mazurkevych // Ridna shkola. – 1994. – №.7 – S. 18–23.
6. Mazurkevych O. R. Moral'ne v estetychnomu (vyhovannja zasobamy hudozhn'oi' literatury) / O. R. Mazurkevych. – K. : Tovarystvo «Znannja» Ukrai'ns'koi' RSR, 1968. – 64 s.
7. Mazurkevych O. R. Metod i tvorchist': Udoskonalennja metodiv vyvchennja hudozhn'oi' literatury v procesi i'h rozvytku i tvorchoho zastosuvannja / O. R. Mazurkevych; Ministerstvo osvity URSR, Naukovo-doslidnyj instytut pedagogiky URSR. – K. : Radjans'ka shkola, 1973. – 253 s.
8. Mazurkevych O. R. Nasha nacional'na gidnist'. Mykola Gogol' nalezhyt' i Ukrai'ni / O.R.Mazurkevych // Ridna shkola. – 1995. – №5. – S.35–46
9. Mihno O. Pedagogichnyj Muzej Ukrai'ny Nacional'noi' akademii' pedagogichnyh nauk Ukrai'ny : [Elektronnyj

resurs] / O. Mihno. – Rezhym dostupu: http://pmu.in.ua/exhibitions/exhibition_mazurkevich

D.M. Bodnar. The genesis of views on issues of moral education of Ukrainian youth in the pedagogical heritage of O.R. Mazurkevych. The article describes the genesis of views on issues of moral education of Ukrainian youth in pedagogical heritage of the outstanding Ukrainian scientist of the twentieth century, teacher, trainer Oleksandr Romanovych Mazurkevych (1913-1995).

The years of active work of O.R.Mazurkevych were in the Soviet period in the history of Ukraine, when a leading role in the formation of Ukrainian scientific thought played the Communist Party of the country and the person of its first leader. The results of the analysis of scientific and pedagogical works of the scientist of this period indicate the unconditional influence on his views concerning the education of growing generation, in particular, moral and aesthetic, political factor. The author emphasizes the need for education of party spirit and teaching school subjects, such as literature, based on the decisions of party congresses, the program of the CPSU, «the Leninist line of artistic development of the society». At the same time, he makes a number of valuable methodological advice concerning the organization of moral education of pupils at lessons of literature. He considers the task of literature to be in the education of a man, in love with the work, a man of great inner beauty, lofty ideals. To carry out all these tasks, according to O.R.Mazurkevych we need teachers, especially teachers of literature. In addition, the scientist emphasizes the need to use at the lessons of the literature the invaluable spiritual values, which have been accumulated with the talent and intelligence of Ukrainian and other peoples of the world for centuries.

Here we can see the transformation of scientist's views on questions of training and education of pupils at lessons of literature. In the first years of Ukrainian independence O.R. Mazurkevych had an opportunity freely without political pressure from the ruling circles to express his thoughts about the role of literature in the moral education of the young man into a truly national school. He emphasized that the school is the main place of establishment and development of the spiritual foundations of the people, and the means is a native word.

Key words: O.R. Mazurkevych, pedagogical heritage, modernity, education, moral education, literature, Ukrainian literature, pupils.

Received July 11, 2015

Revised August 23, 2015

Accepted September 17, 2015